

HALİT PAYZA

Bernhard'ın hasta toplumu

Thomas Bernhard 1931'de Hollanda'nın Heerlen kentinde Avusturyalı bir ailenin çocuğu olarak doğmasına karşı büyük bir öfke duyar. Bu öfke yazdıklarına da yansır. Ona göre Avusturya, taşralılıktan başka bir şey ifade etmez. Ona taşranın dar kafalılığı, bağnazlığı, düşünceye sekte vuran tutuculuğu, bencilliği ve kendinden olmayana ötekileştirici bir yan yükler. "Sarsıntı"da bunu "nispeten büyük ve ayrıca zor bir bölgenin" tek doktorunun yaşadığı Bundscheck Bölgesi'ne ilişkin gözlemlerine de yansır. Bölgenin tek doktoru kendini süreğen bir hastalıklı dünyada, hasta insanlar arasında hareket ediyor gibi duyumsar. Bundscheck Bölgesinden yola çıkarak yaşadığı varoluş sarsıntısını dünyanın sağlıklı olmadığını görüşüyle özdeşleştirir. Bölgenin bireyleri de tipki bencilce ve sorumsuzca yaşadıkları dünya gibi sağlıksızdır. Sağlıklı olanlar da sözüm ona öyledirler, aslında onlar da hastadırlar. Ancak hasta olduklarını bilmezler. Doktor bölge insanlarına ve içinde sıkışıp kaldığı dünyaya olan sarsıntısını oğlu ve kızına da yansır. Kendisi sağlıklı olmayan dünyanın, sağlıklı olmayan bireylerine alışık, bu duyarsızlığa karşı direnç göstermektedir ancak oğlu ve kızı için aynı şeyi düşünmez. İçinde taşıdığı sarsıntının oğlunu sarılabileceğini, bu sarsıntının oğluna zarar verebilecek derin saplantılı düşüncelere neden olabileceğini düşünür. Oğlunun "daima her şey ve herkes tarafından sarsılmaya, her şey ve herkes konusunda" kendisine zararlı olabilecek derin düşüncelere dalmaya "müsait" görür. Doktor kızında, oğlunda gör-dükleri olumsuzlukların iki katını ve daha tehlikeli boyutlarda olduğunu düşünür. Doktor yaşadığı doğaya, bölgeye, bölge insanlarına olan yabancılığını, oğluna ve kızına karşı da duyumsar.

"Sarsıntı" Bundscheck Bölgesinde maden işçilerine içki servisi yapan meyhanede, meyhanecinin gecenin ilerleyen saatlerine kadar hizmet veren kansinin, sicilli oldukça kirlili ve şiddete eğilimli Gröbl'ün saldırısı sonucu ölümlüyle başlar. Gröbl, herhangi bir meyhaneden içeri adımını atığında mutlaka yasalara karşı gelecek bir şey yapmaya eğilimlidir. Bernhard, "Sarsıntı"da kurguladığı kişileri de sarsıntı geçiren hastalıklı dünyanın katlanımsı, sayırlı bireyleri olarak çizer. Gröbl böyledir. Hiçbir neden yokken meyhanecinin kansısına saldırır ve onun fiziksel sarsıntı sonucu beyin kanaması geçirecek ölümüne neden olur. Kadının sarsıntı geçirip düşüp bayılmasının ardından birkaç saat geçmesinin karşın meyhanedeki maden işçileri doktora haber vermeyi akıllarına getiremezler. Kadını yatağına taşırlarken, onu sarsmamaya özen göstermek yerine, başını her defasında merdiven trabzanlarına çarpırlar. Doktorun kendilerine yakıştırdığı gibi duyarsızdırlar. Doktor meyhanenin müdavimi maden işçilerini iki düşman gurup gibi meyhanede birbirlerini nefret ve öfkeyle süzerek vakit geçiren barbarlara ben-

Thomas Bernhard

zetir. Hiçbir neden yokken kavga çıkarırlar, birbirleriyle dalaşırlar. Doktorun meyhaneci için de düşünceleri olumsuzdur, bütün meyhanecilerin prototipidir meyhaneci; "bütün gün et kesmekten, büyükbaş hayvan ticaretinden, tarla işlerinden bitip düşerek kendileri genellikle erken yatarken, sadece iş düşündükleri için karınları sabaha kadar açık meyhanede, sabaha doğru ilerleyen alkol tüketimiyle birlikte barbarlık yöntemleri konusunda gittikçe daha az seçkin hale gelen erkek dünyasında bir başlarına..." bırakırlar. Doktor'a göre "fazla uzatılan bütün meyhanecileri tatsız sona erer." Söz konusu Bundscheck Bölgesi ise "yüksek oranda ölümlü biter". Doktor meyhanecinin kansinin ölümü "vaka-i adiy'e"den sayma eğilimindedir. Doktor bunun gerekçesini "Bir meyhanecinin kendi kansini o sefil ve çaresiz haliyle gece yarılarına ya da sabaha kadar en iğrenç şekilde, ne olursa olsun sırf ceplerindeki paralarını almak ve en ucuz konyayı dirayetsiz midelerine boşaltmak amacıyla sarhoşlarını yanına göndererek kurban etmesi hiç de seyrek karşılanan bir durum..." olmamakla açıklar. Su testisi su yolunda kınlacaktır ya da kılıçla yaşayan kılıçla ölecektir. Doktor için durum bu denli yalın ve basittir.

Barbar kadın hapisanesi

Thomas Bernhard "Sarsıntı"da taşra olarak nitelendiği Bundscheck Bölgesini Avusturyanın bütününü için düşünür gibidir. Ülkesi Avusturya'ya karşı duyumsadığı öfkesini "Sarsıntı"ya yedirir. Avusturya Bernhard için taşradır ve bütün taşralar birbirlerinin kopyasıdır. "Sarsıntı"da şöyle yazar: "Gerçekten de taşrada, şehirdekenden daha fazla barbar ve suçlu varmış. Tipki şiddet gibi barbarlık da taşrada esasmış. Şehirdeki barbarlık taşradaki barbarlığın yanında, şehirdeki şiddet taşradaki şiddetin yanında hiç sayılmıyış. Şehirdeki suçlar, şehir suçları, taşradaki suçları, taşra suçlarının yanında hiç sayılmıyış. Şehirdeki suçlar, taşradakilerin yanında gülünç kalırmış. Babaya göre meyhaneci doğuştan şiddete meyilli ve suçluymuş. Bu insanın üzerindeki ve içindeki her şeyde şiddet ve suç varmış. Büyükbaş hayvan tüccarı olan bu adam, hayatının her anında ve bütün durumlarda büyükbaş hayvan tüccarıymış. Şimdi zip-

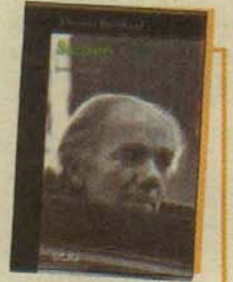
layıp dursa da' dedi babam, 'aslında bir büyükbaş hayvan için zırlıyor. Bir meyhaneci için karısı büyükbaş hayvandan başka bir şey değildir.' Benzer sapmaları Thomas Bernhard, doktorun Bundscheck Dağı eteklerinde yaşayan her kasap için anlattıcısının ağzından evlilik kurumuna "büyükbaş hayvan pazarı ya da çiftlik gibi barbar bir kadın hapisanesi..." olarak baktıklarını söylediğinde de görürüz. Doktor taşrada nereye bakarsa, nerede giderse gitsin gördüğü "kocaları tarafından evlere hapsedilen kadınlar..."dır. Doktor onları "iğrenç insanlar" olarak görmektedir. Elindeki doktor çantasıyla "sürekli bir suç dünyasında", "zorbalığın", "şiddetin" içinde dolanır. Marx'ın yabancılaşma için söylediği tüm semptomları doktorda görmek olasıdır. Doktor doğaya, insana, emeğine, kendine yabancılaşmıştır. Daha ötesi patojenik bir sapma olarak romandadır.

Marx'ın yabancılaşma için söylediği tüm semptomları doktorda görmek olasıdır. Doktor doğaya, insana, emeğine, kendine yabancılaşmıştır. Daha ötesi patojenik bir sapma olarak romandadır.

Hastalıklı bir dünyaya hesap sormak

"Sarsıntı" felsefi göndermeleri, gösterdiği psikolojik durumlarla içeriğiyle hastalıklı bir dünyaya, o dünyanın aynı derinden muzdarip bireylerine onun anladığı dille hesap soran bir roman. Ziya Paşa'nın "Nush ile uslanmayı etmeli tekdir / Tekdir ile uslanmanın hakkı kötektir" dizelerinin hakını veriyor Bernhard. Anlatıdaki kötek gibi saptamalara bakıldığında Bernhard'da, Nietzsche'nin, kendi çağına bütünsel karşı çıkışının izlerini görmek olasıdır. Nietzsche'ye göre Tanrı ölmüştür ve insanlar yalnızdırlar. Tanrı'nın umut beklenmemelidir. Düşünceleriyle yaşam arasında ancak kendi özgür ve akılcı iradeleriyle özgürleşebilirler. Bernhard bunu "Sarsıntı" üzerinden verir. Avusturya'ya duyduğu "şiddet" ve "celâl"ın kaynağı olarak evlilik dışı bir çocuk olarak doğması gösterilebilir. Katolik Kilisesi'nin bağnaz kurullarının nedeniyle ülkesi Avusturya yerine Hollanda'da doğması, ardi ardına onu ölüme götüren hastalıklı ve ikinci Paylaşım Savaşı'nın sarsıntısı onun "Sarsıntı'daki olumsuz düşüncelerinin kaynağıdır. Bernhard "Ol ya da öldür" seçenekleri arasında seçime zorlanır. Dünya onun kendi ülkesinde doğmasını istemiyorsa, Bernhard da böyle bir dünyayı istemez, onu reddeder, aşağılar. Böyle bir dünyada yaşamayı da reddeden Bernhard, başansız intihar girişiminden sonra, intiharı kendisinden çok dünyaya uygun görür. Dünya'nın intiharı, Bernhard'ın başansız intihar girişiminden daha başanlıdır. Bernhard, dünyanın acı çekerek yavaş yavaş ölmekte olduğunu gösterir. Thomas Bernhard, Adorno'nun "Yanlış hayat doğru yaşanmaz" sözünü "Sarsıntı'da, yapmaya çalışıyor. Adorno'nun "Minima Moralia'da söylediği gibi: "Hakkatın yalan, yalanın da hakikat gibi görüldüğü bir dönemeçteyiz şimdi." Sorun olmak-olmamak ya da yalanı yalan, doğruyu doğru gibi görmekte. Daha ne kadar sarsılmamız gerek?

Doktor onları "iğrenç insanlar" olarak görmektedir. Elindeki doktor çantasıyla "sürekli bir suç dünyasında", "zorbalığın", "şiddetin" içinde dolanır. Marx'ın yabancılaşma için söylediği tüm semptomları doktorda görmek olasıdır. Doktor doğaya, insana, emeğine, kendine yabancılaşmıştır. Daha ötesi patojenik bir sapma olarak romandadır.

Sarsıntı

Thomas Bernhard
Çev: Esen Tezel
Yapı Kredi Yayınları
172 s.